دکتر احمد مزیدی
علیرضا زارع شاه آبادی
دانشگاه یزد

دلایل حضور مهاجران روستایی در شهر یزد و وضعیّت آنها

چکیده:

حضور مهاجران روستایی در شهر یزد، مانند سایر مهاجرت‌ها، اتفاقی و تصادفی نبوده، بلکه علل و انگیزه‌هایی موجب شده است تا این مهاجران در این شهر ساکن شوند. سؤال اصلی پژوهش این است که چه علل و زمینه‌هایی موجب مهاجرت روستائیان به شهر یزد شده، هدف پژوهش پاسخ‌گویی به این سؤال است. در این پـژوهش از روش پیمایشی استفاده شده است. جامعه‌ی آماری تحقیق را مهاجران روستایی وارد شده به شهر یزد طیّ بیست سال (۷۵-۱۳۵۵) تشکیل می دهند که تعداد آنها در این مدّت به۲۹۱۰۲ تن (۶۵۸۴ خانوار) می‌رسد. با نمونه گیری کوکران، ۳۵۰ تن از سرپرستان خانوارها به‌عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شد و به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، افراد نمونه انتخاب و پرسشنامه میان آنها توزیع شد. تحلیل آماری یافته‌های حاصل از پرسشنامه با استفاده از نرم افزار SPSS انجام گرفته است. بر اساس نتایج تحقیق، اشتغال عامل اصلی مهاجرت بوده و دسترسی به امکانات آموزشی و بهداشتی- درمانی نیز در مهاجرت افراد نقش داشته است. اما دسترسی به امکانات تفریحی، تبعیّت از همسر، داشتن فامیل و آشنا، داشتن زمین و خانه در شهر یزد، در مهاجرت به این شهر مؤثّر نبوده است.

کلمات کلیدی: مهاجرین روستایی، مهاجرت، شهر یزد، روستا.

درآمد:

علل و انگیزه‌های مهاجرت گوناگون و در عین حال مکمّل یکدیگراند. دو عامل دافعه و جاذبه در مبدأ و مقصد مهاجران، نقش مهمّی ایفا می کنند، به گونه‌ای که گاهی انگیزه‌های ساده را شامل می شوند. بوگ[1] به سه مورد انگیزه‌ی مهاجرت (عوامل مؤثّر در انتخاب مقصد و شرایط اجتماعی-اقتصادی مؤثّر در مهاجرت) اشاره می کند. این سه مورد می تواند به طور قابل ملاحظه‌ای، حرکت جمعیّتی را تحریک کرده و یا به تعویق بیاندازد. این عوامل، به طور خلاصه، به شرح زیر است:

۱. انگیزه‌های مهم مهاجرتی : تحصیلات، تأهل، تجرّد، عرضه‌ی مشاغل و فرصت‌های شغلی یا منابع درآمد، کار مهاجرتی، مهارت‌های ویژه، انتقال شغلی، دستمزد کم، بلایای طبیعی، آوارگی، هجوم و نفوذ بیگانگان، فشارهای سیاسی و نژادی و مذهبی، حرکت‌های اجباری و....

۲. عوامل مؤثّر در انتخاب مقصد : حضور وابستگان و دوستان و تمایل به زندگی با آنها، عرضه‌ی شغل، جذابیّت محیط، تسهیلات شغلی، آگاهی از محیط و.....

۳. شرایط اجتماعی-اقتصادی مؤثّر در مهاجرت : سرمایه گذاری پر اهمیّت و کسادی یا پایین و بالا رفتن امور تجاری، تغییرات تکنیکی، مقرّرات رفاه اجتماعی، سیاست‌های مهاجرتی، میزان پذیرش اقلیّت‌ها در شکل‌های مختلف و.....

همچنین لازم است به عامل فاصله اشاره شود، زیرا حجم مهاجرت‌ها به طور معکوس با فاصله در ارتباط است. این موضوع به‌عنوان کانون فاصله‌ی معکوس شناخته شده که توسط زیف مطرح شده است.

وسعت کشورها نیز در مهاجرت‌ها مؤثّر است، به‌طوری که کشورهای پهناور مهاجرت‌های داخلی را تشویق می کنند و کشورهای کوچک غالباً چاره‌ای جز تشویق مهاجرت‌های خارجی ندارند. این عمل عموماً موجب مشکلات فراوان اجتماعی می شود. سیمای محیط طبیعی و موانع مثل کوهها و صحراها و رودها بر جریان‌های مهاجرتی اثر می گذارد. ارزشیابی اثرات پیچیده عوامل مؤثّر بر مهاجرت ساده نیست و تصمیم به مهاجرت نیز لزوماً همیشه منطقی نمی باشد.

1. Bog

برخی از جوامع، استعداد مهاجرت بیشتری دارند. تحرّک جمعیّت در ایالات متحده به اندازه‌ای وسیع است که همه ساله تقریباً ۱/۵ میلیون تن جمعیّت مهاجرت می‌کنند و ۱/۴ میلیون تن جمعیّت در ایالتی که متولّد شده‌اند، زندگی نمی‌کنند.

هر جریان مهاجرتی ممکن است دارای روند معکوس نیز باشد. بسیاری از مهاجران فقط به طور موقّت تمایل به اقامت در مقصد دارند،تعداد زیادی عوامل جاذبه در مقصد را مورد تجدید نظر قرار می دهند و برخی نیز برای بازگشت به زادگاه خود پول کافی پس انداز می‌کنند. اما اگر در مقصد عوامل فشار از مبدأ بیشتر باشد، مهاجرت معکوس شکل می‌گیرد. به‌عنوان مثال در جزایر غربی اسکاتلند جریان معکوس بسیار گسترده است(مهدوی،۱۳۷۳: ۱۷۷)

مهاجرت‌ها ممکن است علل اجتماعی، اقتصادی وسیاسی داشته باشند، ولی علل و انگیزه‌ی رفاهی و اجتماعی بیشترین جذابیّت را دارد که عبارت اند از :

۱. امید به کسب درآمد بیشتر از منابع شهری، وجود بیکا ری در روستاها، شلوغی در نقاط پر جمعیّت و....

۲. جستجوی سرزمین‌های بکر جهت عمران و بهره برداری که یکی از ا هدف اصلی مهاجرت در قرن اخیر بوده است و در بسیاری از موارد موجب ایجاد مستعمراتی برای دولت‌های اروپایی در قارّه‌های دیگر شده است. در این راستا، مهاجرت‌های فراوانی اتفاق افتاده است که منجر به سکونت دائم اروپاییان در سرزمین‌های مستعمری شده است، نظیر هندی‌های انگلیسی مقیم هند. (شفیعی،۱۳۶۸: ۸۰)

مهاجرت‌ها خود ارتباط نزدیکی با جریان‌های مربوط به صنعتی شدن، پیشرفت‌های تکنولوژیک و سایر تغییراتی که مشخص کننده مدرنیزاسیون و تجدّد یک جامعه باشد، دارند. (شفیعی،۱۳۷۱: ۱۸۶)

مهاجرت ممکن است علل مذهبی، سیاسی و یا اقتصادی داشته باشد، ولی در زمان معاصر، آرزوی رفاه بیشتر است که انسان‌ها را وادار به ترک سرزمین اجدادی می‌کند (معزی،۱۳۷۱: ۸۸)

مهاجرت مستمر ولی غیر محسوس ایرانیان به سوی کشورهای دیگر از جمله روسیه، ترکیه، عراق و کشورهای حاشیه‌ی خلیج فارس به دلایل سیاسی، اقتصادی و مذهبی درکاهش میزان رشد جمعیّت کشور از ۱۲۷۵ تا ۱۳۲۵ مؤثّر بوده است. (زنجانی،۱۳۷۱: ۲۵)

غلبه‌ی انگیزه‌ی اقتصادی، قوانین بد یا ظالمانه، مالیات سنگین، عدم جاذبه‌ی اقلیمی، شرایط اجتماعی نامساعد و حتی اجبار تمامی آنها، جریانات مهاجرت را ایجاد کرده و هنوز هم ایجاد می کند. (لهسائی زاده، ۱۳۶۸ : ۵۷)

در بین دو جنگ جهانی و در بحران اقتصادی ۱۹۲۹، جریانات مهاجرتی دو بار تغییر جهت داد و از ۱۹۵۰ به بعد نیز آشکارا جریان مهاجرتی صد ساله از شرق به غرب جای خود را به جریان جدیدی داد که مهاجران را از جنوب (حوزه‌ی مدیترانه و کشورهای آفریقایی) به سوی شمال و اروپای غربی و شمالی گسیل داشت. علل این جابجایی‌ها عدم تعادل اقتصادی بین کشورهای پیشرفته‌ی سرمایه داری و نواحی نیمه توسعه یافته و یا در حال توسعه بوده است (زنجانی،۱۳۶۸ : ۹۵)

در اوایل سال ۱۹۸۵، مهاجرت معکوس به سمت مصر در اثر عواملی چند صورت گرفت.

الف) جایگزین کردن خارجیان با بومیان در کشورهای صادر کننده نفت (رقابت شدیدی که کارگران آسیایی با قبول دستمزدی پایین به مصریان تحمیل کردند)؛

ب) پایان مراحل کارهای زیر بنایی در کشورهای اصلی مهاجرپذیر؛

ج) کاهش درآمدهای نفتی پس از سال ۱۹۸۰؛

ت) برگشت قابل توجه کارگران مصری از عراق به علّت جنگ (سید میرزایی،۱۳۷۸ : ۱۵۰)

مهاجرت از فیلیپین در مقایسه با سایر کشورهای منطقه دارای اهمیت است. این پدیده دارای قدمت تاریخی است و از لحاظ اهمیت حتی از مهاجرت ویتنامی‌ها مهم تر است. بیکاری به ویژه بیکاری افراد ماهر، روابط سیاسی قدیمی با آمریکا و شرایط ویژه که در زمان حکومت نظامی حاکم بوده است، احتمالاً می تواند مهاجرت فیلیپینی‌ها را به خارج توجیه کند. (سید میرزائی،۱۳۷۸: ۳۵۰)

بیشتر مطالعات انجام شده در این زمینه نشان می‌دهد که انگیزه‌ی مهاجران اقتصادی است و مهاجرت با ملاحظات اقتصادی انجام می شود. مطالعات مزبور هم عوامل اقتصادی جذب در شهر و هم عوامل اقتصادی رانش در روستا را مورد تأکید قرار می دهند (لهسائی زاده،۱۳۶۸ : ۲۲۶)

تحصیلات جوانان روستایی از جمله عوامل اجتماعی- فرهنگی است که جوانان را آماده می سازد تا به راحتی مهاجرت کنند.تمایلات و آرزوهای شهری را در آنها می پروراند و زبان شهر را به آنها می آموزد و

بدین ترتیب با کاهش فاصله‌ی فرهنگی بین شهر و روستا بر نرخ مهاجرت افزوده می شـود. (لهسائی زاده،۱۳۶۸: ۲۲۲)

مهاجرت‌های روستایی عمدتاً از عدم زیر ساخت‌های اقتصادی و خدمات زیربنـایی مناسـب در روسـتاها از یک سو و انتظار درآمد و اشتغال بهتر به همراه وجود خدمات و تسهیلات رفاهی، آموزشی و بهداشتی برتـر در شهرها از دیگر سوی متأثّر می شود. از طرفی نیز تسلط یک سویه‌ی شهر بر روستا در دهه‌های اخیر و در ایـران مخصوصا بعد از اصلاحات ارضی و به‌هم خوردن روابط متقابل شهر و روستا دست به‌دست هم داده و در حال حاضر به تضعیف هر چه بیشتر روستا از نظر اقتصادی و به نسبت جلوه و توسعه‌ی برتر شهری انجامیده و زمینه‌ی مهاجرت‌های روستا- شهری را فراهم، بلکه تشدید نموده است.(ابراهیم زاده، ۱۳۸۰: ۱۴۵)

دولتی که کشورش با مهاجرت بی رویّه دست به گریبان است،اگر خواهان کنترل این گونه مهاجرت‌هـا و جلوگیری از اثرات سوء اقتصادی- اجتماعی آن است، باید عدالت را اجـرا کنـد. مهـاجرت بـی رویّـه نتیجـه‌ی بیماری یک جامعه است،اصلاح آن نیاز به مداوای هماهنگ همه‌ی بخش‌های اداری- مالی یک کـشور دارد. (پاپلی یزدی،۱۳۶۶:۳۷)

معرّفی محّل تحقیق:

شهر یزد در ۵۴ درجه و ۲۲ دقیقه طول جغرافیایی شرقی و ۳۱ درجه و ۵۳ دقیقه عرض شـمالی قـرار گرفتـه است. (فرهنگ آبادی‌های استان یزد، ۱۳۷۵)

این شهر از نظر ویژگی‌های اقلیمی جزو مناطق گرم و خشک کشور محسوب می‌شود. شهر یزد ۱۲۱۰ متـر ارتفاع دارد. (پاپلی یزدی،۱۳۶۷ :۵۹۱)

این شهر بزرگترین واحد تاریخی استان یزد و مرکز اداری آن است. سابقه‌ی شهر نشینی در این مکـان را بـه قبل از اسلام، استیلای اسکندر و حتی به عصر هخامنشی نسبت می‌دهند.گروهی نیز بنیاد این شهر را به یزدگـرد اوّل نسبت داده‌اند. (شعبانی، ۱۳۷۹: ۳)

جمعیّت این شهر در سال ۱۳۳۵ ،۶۳۵۰۲ تن ودر سال ۱۳۴۵ ، ۹۳۲۴۱ تن و در سـال ۱۳۵۵، ۱۳۵۹۲۵ تـن و در سال ۱۳۶۵، ۲۳۰۴۸۳ تن و در سال ۱۳۷۰، ۲۸۳۰۰۰ تن و در سال ۱۳۷۵، ۳۲۶۷۷۶ تن بوده است. آمار گیری

سال ۱۳۷۵ نشان می‌دهد که رشد جمعیّت در مقایسه با دهه‌ی قبلی، اندکی کاهش یافته است که از دلایل آن می‌توان خاموش شدن آتش جنگ و کاستی گرفتن مهاجرت و کنترل جمعیّت دانست (ذاکریان، ۱۳۷۳: ۴)

طیّ ده سال قبل از سرشماری سال ۱۳۷۵ ، ۱۵۲۲۰ تن که شامل ۳۵۰۰ خانوار می شدند، از روستا به شهر یزد مهاجرت کرده اند.

جدول شماره (۱) برخی از مشخصّات جمعیتی شهر یزد در سال‌های ۷۵- ۱۳۶۵

مشخصّات جمعیّتی	۱۳۶۵	۱۳۷۵
تعداد جمعیّت	۲۳۰۴۸۳	۳۲۶۷۷۶
خانوار	۵۰۷۹۹	۷۳۱۹۴
تعداد مرد	۱۱۹۱۹۶	۱۶۸۸۳۴
تعداد زن	۱۱۱۲۸۷	۱۵۷۹۴۲
تعداد شاغلان	۵۷۳۳۶	۸۱۹۳۳
بعد خانوار	۴/۵	۴/۴۶

مآخذ: مرکز آمار ایران

جدول شماره(۲) مهاجرین روستایی وارد شده به شهر یزد طیّ دوره‌ی ۲۰ ساله ۷۵–۱۳۵۵

آخرین محل اقامت قبلی	۶۵–۱۳۵۵		۷۵–۱۳۶۵		تغییرات	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
شهرستان یزد	۶۰۷۶	۴۳/۷	۵۴۱۴	۳۵/۵	-۶۶	-۱۸/۷
شهرستان‌های دیگر استان‌ها	۴۸۶۰	۳۵	۷۰۶۰	۴۶/۳	+۲۲۰۰	۳۲/۵۱
شهرستان‌های سایر استان‌ها	۲۹۸۵۸	۲۱/۳	۲۷۴۶	۱۸/۰۴	-۲۱۲	-۱۵/۳۱
جمع	۱۳۸۸۲	۱۰۰	۱۵۲۲۰	۱۰۰		

مأخذ: سالنامه‌ی آماری نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۷۵–۱۳۵۵ شهرستان یزد

داده‌های بالا نشان می دهد که روند مهاجرت از روستا به شهریزد رو به افزایش است و طیّ دوره‌ی مورد بررسی مهاجرت روستاییان سایر شهرستان‌های استان به شهر یزد بیشتر شده است.

ضعف ساختاری مناطق روستایی سبب شده تا روستاییان برای به‌دست آوردن فرصت‌های بهتر به مناطق شهری مهاجرت کنند، عبارت‌هایی چون نداشتن آینده و نبودن فرصت، که در اظهارنظرهای مهاجران روستایی و روستاییان مشهود است، بر این واقعیّت تأکید دارد که در جهت حلّ مشکلات مهاجرت روستا به شهر باید با پارادایم جدیدی به مناطق روستایی نگریست.(طاهر خانی،۱۳۸۰: ۶۸)

نتایج:

نتایج حاصل از این تحقیق در دو بخش توصیف و تحلیل اطّلاعات ارائه می شود.

۱.توصیف داده‌ها

در این تحقیق از روش پیمایشی استفاده شده است. جامعه‌ی آماری تحقیق را مهاجران روستایی وارد شده به شهر یزد طیّ ۲۰ سال(۷۵-۱۳۵۵)تشکیل می دهند. مهاجران روستایی وارد شده طیّ این سالها ۲۹۱۰۲ تن (۶۵۸۴ خانوار) بوده است،که با نمونه گیری کوکران ۳۵۰ تن از سرپرستان خانوارها به‌عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شده است و به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، افراد نمونه انتخاب و پرسشنامه در بین آنها توزیع شده است، که نتایج به دست آمده عبارت اند از:

۱. نقش اشتغال:

جدول شماره(۳): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها درباره‌ی نقش اشتغال در مهاجرت به شهر یزد

میزان نقش اشتغال	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۱	۰/۳	۰/۳
کم	۱	۰/۳	۰/۶
متوسط	۱۹	۵/۴	۶
زیاد	۷۴	۲۱/۱	۲۷/۱
بسیار زیاد	۲۵۵	۷۲/۹	۱۰۰
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

۹۴ درصد افراد علّت مهاجرت خود رادست‌یابی به کار و شغل دانسته‌اند و تنها ۰/۶ درصد دست‌یابی به اشتغال را عامل مهاجرت خود ندانسته‌اند. بنا بر این از نظر بیشتر مهاجران، دست‌یابی به کار و شغل مهمترین عامل مهاجرت آنها به شهر یزد بوده است.

۲. نقش داشتن زمین و خانه در شهریزد:

جدول شماره(۴): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها درباره‌ی نقش داشتن زمین و خانه در شهردر مهاجرت به شهر یزد

میزان نقش داشتن زمین و خانه در شهر	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۱۸۴	۶۲/۸	۶۲/۸
کم	۶۷	۲۲/۹	۸۵/۷
متوسط	۲۶	۸/۹	۹۴/۵
زیاد	۱۶	۵/۵	۱۰۰
بسیار زیاد	–	–	۱۰۰
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

۸۵/۷ درصد افراد، داشتن زمین و خانه را در شهر قبل از مهاجرت، عامل مؤثّر در مهاجرت ندانسته و تنها ۵/۵ افراد این عامل را مؤثّر دانسته‌اند. لذا داشتن زمین وخانه در شهر یزد توسط مهاجرین قبل از مهاجرت، عامل مؤثّری در مهاجرت مهاجران روستایی به این شهر نبوده است.

۳. نقش امکانات بهداشتی- درمانی شهر یزد:

جدول شماره(۵): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها دربارهی نقش امکانات بهداشتی- درمانی شهر یزد در آمدن مهاجرین به این شهر

میزان نقش امکانات بهداشتی -درمانی	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۴	۱/۱	۱/۱
کم	۹	۲/۶	۳/۷
متوسط	۱۰۱	۲۸/۹	۳۲/۶
زیاد	۲۲۵	۶۴/۳	۹۶/۹
بسیار زیاد	۱۱	۳/۱	۱۰۰
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

۶۷/۴ درصد افراد دستیابی به امکانات بهداشتی- درمانی را در آمدنشان به شهر یزد مؤثّر دانستهانـد و تنهـا ۳/۷ درصد افراد دسترسی به امکانات بهداشتی- درمانی را عامل مهاجرت خود ندانستهاند، لذا مـیتـوان گفـت دسترسی به امکانات بهداشتی- درمانی از علل مهاجرت مهاجران بوده است.

٤. نقش امکانات آموزشی شهر یزد:

جدول شماره(۶): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها دربارهی نقش امکانات آموزشی شهر یزد در آمدن مهاجرین به این شهر

میزان نقش امکانات آموزشی	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۱	۰/۳	۰/۳
کم	۱۳	۳/۷	۴
متوسط	۱۰۲	۲۹/۱	۳۳/۱
زیاد	۱۷۰	۴۸/۶	۸۱/۷
بسیار زیاد	۶۴	۱۸/۳	۱۰۰
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

۶۶/۹ درصد افراد دست‌یابی به امکانات آموزشی را عامل مؤثّر در مهاجرتشان دانسته‌اند و تنها ۴ درصد افراد این عامل را مؤثّر ندانسته‌اند. لذا می‌توان گفت که بیشتر مهاجرین جهت دست‌یابی به امکانات آموزشی بهتر به شهر یزد مهاجرت کرده‌اند.

۵. نقش وضعیّت تفاهم و سازگاری در روستا:

جدول شماره(۷): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها درباره‌ی میزان تفاهم آنها با اهالی روستا، قبل از مهاجرت در مهاجرت به شهر یزد

میزان نقش تفاهم	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۲۷۱	۷۷/۴	۷۷/۴
کم	۷۲	۲۰/۶	۹۸
متوسط	۷	۲	۱۰۰
زیاد	–	–	–
بسیار زیاد	–	–	–
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

– ۹۸ درصد پاسخگویان اظهار داشته‌اند که در روستای خود با اهالی تفاهم داشته‌اند و عدم تفاهم درروستا عامل مهاجرتشان نبوده است.

٦. نقش امکانات تفریحی شهر یزد:

جدول شماره(۸): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها دربارهٔ نقش امکانات تفریحی در آمدن مهاجرین به شهر یزد

میزان نقش امکانات تفریحی	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۲۶۳	۷۶/۶	۶۶/۶
کم	۸۲	۲۳/۴	۱۰۰
متوسط	–	–	–
زیاد	–	–	–
بسیار زیاد	–	–	–
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

داده‌های جدول بالا بیانگر این مطالب است که مهاجران جهت دسترسی به امکانات تفریحی به شهر یزد نیامده‌اند.

۷. نقش داشتن فامیل و آشنا در شهر یزد:

جدول شماره(۹): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها دربارهٔ نقش داشتن فامیل و آشنا در شهر یزد در مهاجرت به این شهر

میزان نقش فامیل و آشنا	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۱۷۸	۵۰/۹	۵۰/۹
کم	۷۲	۲۰/۶	۷۱/۴
متوسط	۴۷	۱۳/۴	۸۴/۹
زیاد	۴۴	۱۲/۶	۹۷/۴
بسیار زیاد	۹	۲/۶	۱۰۰
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

– نظر ۷۱/۴ درصد افراد این بوده است که فامیل و آشنا در مهاجرتشان به شهر یزد نقش نداشته است. امّا ۱۵/۲ درصد افراد این عامل رادر مهاجرتشان مؤثّر دانسته‌اند. چنین به نظر می‌رسد که فامیل و آشنا در مهاجرت به شهر یزد نقش چندانی نداشته است.

۸. نقش نظر همسر:

جدول شماره(۱۰): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها درباره‌ی نقش همسر در مهاجرت به شهر یزد

میزان نقش نظر همسر	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۱۲۶	۳۶	۳۶
کم	۸۱	۲۳/۱	۵۹/۱
متوسط	۴۲	۱۲	۷۱/۱
زیاد	۶۶	۱۸/۹	۹۰
بسیار زیاد	۳۵	۱۰	۱۰۰
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

۵۹/۱ درصد افراد نظر همسر را در مهاجرتشان مؤثّر ندانسته اند، امّا ۲۸/۹ درصد نظر همسر را در مهاجرتشان مؤثّر می دانند.

۹. نقش میزان آب و زمین در روستا:

جدول شماره(۱۱): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها درباره‌ی میزان آب و زمین آنها در روستا

میزان نقش آب و زمین	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۸۹	۲۵/۴	۲۵/۴
بسیار کم	۱۰۳	۲۹/۴	۵۴/۹
کم	۹۹	۲۸/۳	۸۳/۱
متوسط	۵۶	۱۶	۹۹/۱
زیاد	۳	۹	۱۰۰
بسیار زیاد	–	–	–
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

۸۳/۱ درصد افراد قبل از مهاجرت زمین و آب چندانی در اختیار نداشته‌اند و تنها ۹ درصد از این نظر امکاناتی داشته‌اند. بنابراین بیشتر مهاجران امکانات چندانی برای تولید و کشاورزی در روستا نداشته‌اند و شاید همین امر موجب مهاجرت آنها به شهر و ترک روستا شده است.

۱۰. مهاجرت و افزایش درآمد:

جدول شماره(۱۲): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها درباره‌ی افزایش درآمدشان پس از مهاجرت

میزان افزایش درآمد	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۱	۰/۳	۰/۳
کم	۱۱	۳/۱	۳/۴
متوسط	۶۰	۱۷/۱	۲۰/۶
زیاد	۲۴۰	۶۸/۶	۸۹/۱
بسیار زیاد	۳۸	۱۰/۹	۱۰۰
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

-۷۹/۵ درصد افراد اظهار داشته‌اند که مهاجرت به شهر باعث افزایش درآمدشان شده است و تنها ۳/۴ درصد افراد مهاجرت را مؤثّر در افزایش درآمدشان ندانسته‌اند، لذا می توان گفت که با آمدن مهاجران به شهر یزد، وضعیّت درآمدی آنها بهبود یافته است.

۱۱. تمایل به بازگشت به روستا:

جدول شماره(۱۳): توزیع پاسخگویان برحسب نظر آنها درباره‌ی تمایل به بازگشت به روستا در صورت بهبود وضعیّت روستا

میزان تمایل به بازگشت به روستا	فراوانی	درصد	فراوانی تجمّعی
اصلاً	۵۴	۱۵/۴	۱۵/۴
کم	۷۶	۲۱/۷	۳۷/۱
متوسط	۶۵	۱۸/۶	۵۵/۷
زیاد	۷۶	۲۱/۷	۷۷/۴
بسیار زیاد	۷۹	۲۲/۶	۱۰۰
جمع	۳۵۰	۱۰۰	۱۰۰

– ۴۴/۹ درصد مهاجرین بر این نظراند در صورت بهبود وضعیّت روستا، حاضراند به روستای خود برگردند.

۲.تحلیل اطلّاعات:

هر یک از فرضیّات از طریق شاخص‌ها و متغیّرهای مربوط، مورد ارزشیابی قرار گرفته است.

فرضیّه (۱)–اشتغال عامل اصلی مهاجرت مهاجرین به شهر یزد بوده است.

این فرضیّه به وسیله‌ی هفت شاخص جدول زیر مورد بررسی قرار گرفته است:

جدول شماره (۱۴) انگیزه‌های مهاجرین روستایی از مهاجرت به شهر یزد

ردیف	شاخص	اصلاً و کم (درصد)	زیاد و بسیار زیاد (درصد)
۱.	دسترسی به امکانات تفریحی	۱۰۰	–
۲.	نقش فامیل و آشنا	۷۱/۴	۱۵/۲
۳.	نظر همسر	۵۹/۱	۲۸/۹
۴.	دست‌یابی به اشتغال	۰/۶	۹۴
۵.	داشتن زمین و خانه	۸۵/۷	۵/۵
۶.	دسترسی به امکانات آموزشی	۴	۶۶/۹
۷.	دسترسی به امکانات بهداشتی – درمانی	۳/۷	۶۷/۴

بررسی علل مهاجرت روستائیان به شهر یزد نشان می دهد که دست‌یابی به اشتغال مهمترین عامل در مهاجرت، مهاجرین روستایی بوده است و در بین شاخص‌های بالا علاوه بر عامل دست‌یابی به اشتغال، دسترسی به امکانات آموزشی و دسترسی به امکانات بهداشتی– درمانی در مهاجرت افراد نقش داشته است.

اما دسترسی به امکانات تفریحی، داشتن فامیل و آشنا، نظر همسر، داشتن زمین و خانه در شهر یزد عامل چندان مؤثّری در مهاجرت، مهاجران نبوده است.

فرضیّه (۶)– افرادی که مدّت زمان بیشتری از مهاجرت آنها می گذرد، تمایل بیشتری به بازگشت به روستا دارند.

در این فرضیّه متغیّر مستقل مدّت زمان مهاجرت و تمایل به بازگشت به روستا متغیّر وابسته است. بین متغیر مستقل و متغیّر وابسته، آزمون کی دو و آزمون هم بستگی کندال b به‌عمل آمد. نتایج این آزمون‌ها به‌شرح زیر است:

جدول شماره (۱۵) ارتباط مدت زمان مهاجرت و نظر آنها نسبت به بازگشت به روستا

تمایل بازگشت / مدت زمان	اصلاً	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	جمع
بیش از ۱۰ سال	۱۸	۴۰	۳۳	۳۰	۳۳	۱۵۴
۵-۱۰ سال	۲۳	۲۱	۱۹	۲۹	۳۷	۱۲۹
۲-۵ سال	۹	۱۳	۶	۱۰	۸	۴۶
کمتر از ۲ سال	۴	۲	۷	۷	۱	۲۱
جمع	۵۴	۷۶	۶۵	۷۶	۷۹	۳۵۰

$\chi^2 = 20.293$ $d.f = 12$ $P = 0.042$ $\tau_b = -0.021$

با توجه به داده‌های بالا بین مدت زمان مهاجرت افراد و نظر آنها نسبت به بازگشت به روستا از نظر آماری و در سطح خطای ۰/۰۴۲ رابطه‌ی معنی دار است و ضریب همبستگی حاصل از آزمون کنـدال b ‎-۰/۰۲۱ اسـت که بیانگر رابطه‌ی منفی و ضعیف بین این دو متغیّر می باشد. یعنی با افزایش مدّت زمان مهاجرت، تمایل افراد به بازگشت به روستا اندکی افزایش می یابد.

فرضیه(۳) مهاجرینی که روستای آنها فاصله‌ی بیشتری از شهر یزد دارد، تمایل بیشتری به بازگشت به روستا دارند.

در این فرضیّه متغیّر مستقل "فاصله" و متغیّر وابسته "تمایل به بازگشت به روستا" مـی باشـد. بـین متغیّـر مستقل و متغیّر وابسته آزمون کیدو و آزمون هم‌بستگی کندال b به عمل آمد. نتایج این آزمون‌ها بـه‌شـرح زیـر است:

جدول شماره(۱۶) رابطه‌ی فاصله‌ی روستای پاسخگویان و نظر آنها نسبت به تمایل بازگشت به روستا

تمایل بازگشت / فاصله روستا	اصلاً	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	جمع
بیش از ۱۵۰ کیلومتر	۱۴	۲۳	۱۴	۲۵	۱۴	۹۰
۱۰۰ تا ۱۵۰ کیلومتر	۲۰	۱۴	۱۳	۱۴	۱۸	۷۹
۵۰ تا ۱۰۰ کیلومتر	۱۷	۳۳	۲۸	۲۶	۳۴	۱۳۸
۲۰ تا ۵۰ کیلومتر	۳	۶	۸	۹	۱۱	۳۶
کمتر از ۲۰ کیلومتر	-	-	۲	۲	۲	۶
جمع	۵۴	۷۶	۶۵	۷۶	۷۹	۳۵۰

$\chi^2 = 19.631$ $d.f = 16$ $P = 0.037$ $\tau_b = -0.097$

با توجه به داده‌های مزبور بین فاصله‌ی روستای پاسخگویان نظر آنها نسبت به تمایل بازگشت به روستا از نظر آماری و در سطح خطای ۰/۰۳۷ رابطه‌ی معنی داری وجود دارد و ضریب هم‌بستگی کندال b ۰/۰۹۷- است که بیانگر رابطه‌ی منفی و ضعیف بین متغیّرهای مورد بحث است، یعنی مهاجرینی که روستای آنها فاصله‌ی بیشتری از شهر یزد دارد، اندکی بیشتر مایل به بازگشت به روستا هستند.

نتیجه‌گیری:

انسان‌ها غالباً از سرزمین‌هایی که شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نامساعد دارد، خارج شده و مهاجرت مهاجران به‌دنبال انگیزه‌های مختلفی است.

- دست‌یابی به اشتغال عامل اصلی مهاجرت، مهاجران به شهر یزد بوده است.
- دسترسی به امکانات آموزشی و بهداشتی- درمانی در مهاجرت، مهاجرین به شهر یزد مؤثر بوده است.
- دسترسی به امکانات تفریحی، نظر همسر، داشتن فامیل و آشنا و داشتن زمین و خانه در شهر یزد نقش مؤثّری در مهاجرت نداشته است.
- با مهاجرت، درآمد مهاجران بهبود یافته است.

- با افزایش مدّت زمان مهاجرت، تمایل افراد به بازگشت به روستا اندکی افزایش می یابد.
- مهاجرینی که روستای آنها فاصله‌ی بیشتری از شهر دارد، در صورت بهبود وضعیّت روستا انـدکی بیـشتر مایل به بازگشت به روستا هستند.

پیشنهادها:

به‌منظور تعدیل مهاجرت روستا- شهری به شهر یزد، پیشنهادهای زیر ارائه می شود:

۱.ایجاد اشتغال در روستاها:

- ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در نواحی روستایی؛
- ایجاد تعادل بین فرصت‌های اشتغال پیشنهادی بین شهرو روستا.

۲. ایجاد توازن ناحیه‌ای:

- ایجاد تعادل اقتصادی مناسب بین شهر و روستا در استان یزد؛
- کاستن از تمرکز فزاینده سرمایه گذاری در مرکز اسـتان کـه باعـث قطبـی شـدن و تمرکـز بـی رویّـه‌ی خدمات صنعت و نیروی انسانی در این شهر شده و عدم تعادل در سطح ناحیه را موجب شده است؛
- تقویت شهرهای کوچک و مراکز روستایی؛
- تأمین نیازهای اساسی و خدمات زیر بنایی در نواحی روستایی؛
- توسعه‌ی خدمات بهداشتی- درمانی و آموزشی مورد نیاز در مراکز دهستان‌ها و گسترش نـسبی آنهـا در سطح روستاها با در نظر گرفتن اولویّت‌های جمعیّتی؛
- مکان یابی و ایجاد مکان‌های مرکزی کار آمد در نواحی روستایی.

۳. افزایش سرمایه، تولید و در آمد در نواحی روستایی:

- افزایش در آمد روستائیان و بر قراری توازن بین در آمدهای شهری و روستایی؛
- تأمین سرمایه مورد نیازجهت رونق بخشیدن به توسعه‌ی صنعتی در نواحی روستایی؛
- ترغیب سرمایه گذاران بخش خصوصی به سرمایه گذاری در روستاها؛

- شناسایی امکانات بالقوّه‌ی نواحی روستایی برای استقرار صنایع؛
- گسترش صنایع جنبی کشاورزی، صنایع کوچک و کاربر و صنایع دستی در نواحی روستایی؛
- تأمین سرمایه‌های لازم در روستاهااز طریق وام‌های دراز مدت و کم بهره و جهت دهی سرمایه‌های کوچک روستایی به سمت سرمایه گذاری تولیدی در روستاهای استان؛
- حمایت از تولید کنندگان روستایی ؛
- افزایش تولید در واحد سطح؛
- افزایش بهره برداری از در تولیدات و خدمات روستایی؛
- توسعه‌ی بخش کشاورزی؛
- توسعه‌ی شبکه‌ی ارتباطی روستاها.

٤. ایجاد مدیریت کار آمد روستایی:

- بهبود سیستم مدیریتی شوراها از طریق آموزش و ایجاد ساختارها و امکانات مربوط.
- تشکیل ستاد ویژه توانمندسازی روستاهای استان بـه مـدیریت اسـتاندار و بـا مـشارکت مجریـان و کارشناسـان متخصّص توسعه‌ی روستایی استان، به‌منظور برنامه ریزی وبه مرحله‌ی اجرا گذاشتن طـرح‌هـای ویـژه جهـت رونق بخشیدن نواحی روستایی و نظارت بر آن.

منابع و مآخذ:

۱. ابراهیم زاده،عیسی(۱۳۸۰)، *مهاجرت‌های روستایی و علل و پیامدهای آن*، نمونه: استان سیستان و بلوچستان، فصلنامه‌ی تحقیقات جغرافیایی. شماره ۶۰.

۲. پاپلی یزدی، محمد حسین (۱۳۶۷)، *فرهنگ آبادی‌ها و مکان‌های مذهبی کشور*، مشهد:آستان قدس رضوی.

۳. پاپلی یزدی، محمد حسین(۱۳۶۶)، *مهاجرت‌های روستایی خراسان*، فصلنامه‌ی تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷.

۴. حاجی شعبانی، محمد(۱۳۷۹)، *از سترون خاک تا حماسه‌ی شکفتن کویر*، انتشارات بصیر.

۵. دانشور، رضا (۱۳۵۷)، *مهاجرت*، انتشارات رواق.

۶. ذاکریان، ملیحه (۱۳۷۳)، *پراکندگی شهری در استان یزد*، پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.

۷. زنجانی، حبیب اله (۱۳۷۱)، جمعّیت و *شهرنشینی*، انتشارات فرهنگ اسلامی.

۸ زنجانی، حبیب الله (۱۳۶۸)، جمعّیت و جمعّیت *شناسی*، انتشارات مرکز نشر دانشگاهی.

۹. ژان کلود، شتلند (۱۳۷۸)، *جمعّیت جهان*، سید محمد سید میزرایی (مترجم)، دانشگاه بهشتی.

۱۰. شفیعی، محمد تقی (۱۳۷۱)، *تحلیل و کاربرد* جمعّیت *شناسی*، انتشارات اشراقی.

۱۱. طاهر خانی، مهدی(۱۳۸۰)، *تحلیلی بر عوامل مؤثّر در مهاجرت‌های روستا/شهری*، فصلنامه‌ی تحقیقات جغرافیایی. شماره۶۲.

۱۲. لهسائی زاده، عبدالعلی (۱۳۶۸)،*نظریّات مهاجرت*، انتشارات نوید.

۱۳. مرکز آمار ایران. *آمار نامه‌های سرشماری*، تهران، سال‌های مختلف.

۱۴. مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، *فرهنگ آبادی‌های استان یزد*.

۱۵. معزی، اسداله (۱۳۷۱)، *مبانی جمعّیت شناسی*، انتشارات آوای نور .

۱۶. مهدوی، مسعود (۱۳۷۳)،*اصول و مبانی جغرافیایی* جمعّیت، انتشارات قومس.